

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

У статті розглянуто концептуальні засади розвитку дошкільної освіти в Україні на основі аналізу вітчизняної літератури. Розкрито пріоритетні напрями наукових досліджень дошкільної освіти як першої ланки неперервної освіти упродовж життя. Висвітлено реформування дошкільної освіти, зумовлене змінами в системі та структурі загальної середньої освіти й закономірністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Наведено дані Державної служби статистики України щодо розвитку дошкільної освіти за 25 років незалежності. У контексті запровадження освіти упродовж життя висвітлено формальну освіту дітей раннього віку. На основі аналізу нормативних документів розглянуто концептуальні положення державної політики щодо дітей дошкільного віку, з'ясовано умови здобуття дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку держави та дошкільної освіти зокрема.

Ключові слова: дитина, дошкільна освіта, заклади дошкільної освіти, розвиток системи дошкільної освіти.

Економічний та культурний розвиток України значною мірою залежить від ефективності державного управління системою освіти, оскільки сучасний світ динамічно розвивається, оновлюється, удосконалюється, а провідні держави активно застосовують найновітніші технології, економічно-правові знання. Отже, рівень освіти у країні визначає її майбутнє.

Дошкільна ланка освіти як перша ланка неперервної освіти упродовж життя реалізує право дитини на здобуття такої освіти, яка б відповідала її здібностям, інтересам, нахилам, дбала про її максимальний розвиток одразу після народження. Нині необхідні зміни в системі дошкільної освіти України, які зумовлені змінами в системі та структурі загальної середньої освіти й закономірністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір, зокрема варто визначити концептуальні довгострокові стратегії щодо її подальшого вдосконалення та розвитку. Модернізація дошкільної освіти пов'язана з європейськими та світовими тенденціями і викликами, зростаючою увагою міжнародної спільноти до цього освітнього рівня.

Сутність сучасних освітніх парадигм та розвиток системи освіти в Україні вивчають науковці В. Андрущенко, В. Биков [1], Г. Єльнікова, В. Кремень [5; 6], В. Луговий [8], В. Огнев'юк, В. Олійник [9] та ін. Проблемою дошкільної освіти як першої ланки в системі освіти займалися А. Богущ [2], Н. Гавриш [7], К. Крутий [7], Л. Пісоцька [10], Л. Страйгородська [11].

Актуальними залишаються проблеми розвитку дошкільної освіти. Так, одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень НАПН України на 2018–2022 рр. (схвалено загальними зборами НАПН України від 17 листопада 2017 р. “Пріоритетні напрями наукових досліджень НАПН України на 2018–2022 рр.”) визначено напрям щодо дошкільної освіти – “Розвиток дошкільної освіти в Україні й світі”. Концептуальні положення державної політики щодо дошкільного дитинства висвітлено у відповідних документах: у законах України “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства”, у Національній стратегії розвитку освіти України до 2021 р.

Метою статті є розгляд на основі аналізу вітчизняної літератури концептуальних засад розвитку дошкільної освіти.

Україна отримала у спадок досить розвинуту мережу дошкільних навчальних закладів, більшість із яких були відомчими. У 1990 р. у 24,5 тис. дошкільних навчальних закладів перебувало 2,4 млн дітей, що становило 57 % загальної кількості дітей дошкільного віку. За даними Державної служби статистики України, у 2015–2016 рр. функціонувало 15 тис. закладів дошкільної освіти, які відвідували 1,3 млн дітей. У них працювало 140 тис. педагогів із дошкільної освіти (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях). У 2017 р. також було 15 тис. закладів дошкільної освіти, їх відвідували 1,3 млн дітей, але педагогічних працівників, задіяних у сфері дошкільної освіти, стало 145 тис. (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях) [3].

Усвідомлюючи важливість розвитку дитини в усі періоди (пренатальний, перинатальний, немовлячий, ранній і дошкільний) її життя, у 2010 р. під егідою ЮНЕСКО було вперше проведено Всесвітню конференцію з виховання й освіти дітей молодшого віку, в якій брали участь 1 тис. учасників зі 193 країн світу (членів ЮНЕСКО). Загальною темою конференції була тема “Виховання і освіта дітей молодшого віку – перший і засновчий крок до створення багатства націй”. Світове товариство вчених визнало, що здорові, розвинуті і виховані діти раннього віку є багатством націй і держав. Це спонукало дослідників Н. Авдєєву, Т. Верні, Ф. Грінейкра, С. Грофа, І. Добрякова, Ф. Дольто, О. Захарова, І. Пузь, Н. Фоудора та інших започаткувати дослідження пренатального та перинатального періодів розвитку дитячого організму.

У контексті запровадження освіти упродовж життя особливої теоретичної і практичної уваги потребує формальна освіта дітей від 0 до 2 років. Водночас розроблено програму розвитку дітей від пренатального періоду

до трьох років “Оберіг”, в якій розкрито особливості розвитку дитини раннього віку, зокрема в пренатальний і перинатальний періоди. Окреслено основні завдання за змістовими розділами, що охоплюють найважливіші етапи життєдіяльності малюка певного віку, подано орієнтовні показники розвитку та поради для батьків.

Під керівництвом дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора А. Богуш [2] розроблено Базовий компонент (стандарт) дошкільної освіти, який затверджено Наказом МОН України № 615 від 22.05.2012 р. “Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)”. Базовий компонент дошкільної освіти України ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, законах України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства”, інших нормативних актах стосовно дитинства. Базовий компонент реалізовано в навчально-методичному забезпеченні, зокрема у відповідних програмах “Впевнений старт”, “Дитина”, “Я у світі”, “Українське дошкільля” тощо.

Окрім того, Базовий компонент дошкільної освіти у новій редакції вперше побудовано за освітніми лініями, як і Державний стандарт початкової освіти Нової української школи, який визначає лінії розвитку наступності дошкільної й початкової освіти. Для кожної освітньої лінії кінцевим результатом визначено сформованість відповідних компетентностей у випускника закладу дошкільної освіти. Передбачено також не лише інваріантну, а й варіативну частину, коли кожен заклад дошкільної освіти може вибирати варіативну частину та розробляти власні програми, які має затвердити Міністерство освіти і науки України [2].

У 2010 р. була спроба реформування дошкільної освіти в Україні, зокрема запроваджено обов’язковий рік навчання для дітей п’ятирічного віку. Тоді суспільство сприйняло це вкрай негативно (42 % респондентів), позитивно сприйняли лише 29 % респондентів. Негативне ставлення до такого нововведення в 2015 р. збільшилося до 54 % (серед працівників освіти – 56 %), а респондентів із позитивним ставленням було лише 26 % (серед працівників освіти – 22 %) [5]. Нині відповідно до Закону України «Про освіту» передбачається, що діти старшого дошкільного віку (від 5 років) обов’язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти.

Нині через складну економічну ситуацію в країні та зайнятість жінок зріс попит на дошкільну освіту, зросла й кількість дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти. Однак місць у закладах дошкільної освіти бракує, неможливо задовольнити всіх батьків, які бажають влаштувати дітей. Тому батьки на власний розсуд вибирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту.

Згідно із законом, діти можуть здобувати дошкільну освіту за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють:

- у закладах дошкільної освіти, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
- у структурних підрозділах юридичних осіб приватного і публічного права, зокрема закладів освіти;
- у сім’ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти;
- за допомогою фізичних осіб, які мають педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, які провадять незалежну професійну діяльність;

- за допомогою фізичних осіб – підприємців, основним видом діяльності яких є освітня діяльність [4].

У своїх дослідженнях Л. Пісоцька [10] зазначає, що в історичному розвитку система дошкільної освіти має відповідний досвід становлення, відродження, стабільного розвитку і модернізації на різних етапах розвитку суспільства і бере свій початок із середини XIX ст. На той час проблема дошкільного виховання привертала увагу громадськості, було створено педагогічні осередки на чолі з відомими педагогічними діячами, відкривалися перші дитячі садки на різних засадах і в усіх регіонах України.

Н. Гавриш у своїх розвідках наголошує, що процес розвитку системи дошкільної освіти триває, а прикладом зміни сьогодення є характер взаємин суб’єктів освітнього процесу, зокрема педагогів і батьків. У державних документах визначено перерозподіл відповідальності за якість освіти між закладами дошкільної освіти і батьками, що зумовило активний спосіб підвищення рівня культури батьківства, більш ефективні форми і методи взаємодії між закладами та родинami [11].

Науковець К. Крутий акцентує на тому, що ухвалений Закон України “Про освіту” [4] – це дороговказ для колективів усіх закладів освіти, зокрема дитячих установ, оскільки визначає нову стратегію розвитку освітньої системи держави. Освітній процес у закладах дошкільної освіти здійснюється як етап цілеспрямованого розвитку дитини завдяки її активній життєдіяльності у створених умовах, у певний спосіб, за певної взаємодії педагогічних працівників і батьків [7].

Відповідно до «Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» [5] встановлено основні пріоритети розвитку дошкільної освіти:

- 1) усунення авторитарної педагогіки;
- 2) дефініції наступності дошкільної і початкової освіти в юридично-правових документах;
- 3) пріоритетність дошкільної освіти як першої ланки освіти впродовж життя;
- 4) науково-методичне обґрунтування різних форм дошкільної освіти;
- 5) розроблення моделі життєзабезпечення дитячого розвитку на засадах взаємодії сім’ї та служб медико-психолого-педагогічного супроводу;
- 6) розроблення і впровадження науково-методичного забезпечення раннього розвитку дітей;
- 7) організаційне забезпечення переходу дитини від дошкільної до шкільної ланки освіти на основі критеріїв оцінювання дошкільної, а не шкільної зрілості;

8) наукове обґрунтування та кардинальні зміни системи фізичного виховання дітей – нові дослідження проблеми сучасних підходів до умов збереження здоров'я дитини;

9) об'єднання зусиль фахівців дошкільної освіти для виконання стратегічних завдань – зміни парадигми управління освітою з вертикального адміністрування діяльності закладів на політику адаптивного сервісу з боку керівної складової частини системи задля забезпечення організаційних, технологічних та інформаційних змін.

Висновки. Отже, пріоритетом сучасної освіти є особистість дитини, створення умов для удосконалення її неповторної унікальності, розвитку здібностей та обдарувань, що сприятиме успіху дитини в майбутньому, що позитивно позначатиметься на добробуті держави. Але нині Україна переживає надзвичайно складний період формування громадянського суспільства, в якому змінюється співучасть держави і громади у розподілі повноважень, обов'язків і сфер відповідальності для забезпечення ефективного впливу на розвиток освіти. Тому перспективи подальших наших досліджень визначаємо у напрямі розвитку механізмів державного управління у галузі освіти, зокрема дошкільної.

Використана література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
2. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення: 06.03.2019).
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.03.2019).
4. Закон України “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 06.03.2019).
5. Кремень В. Г. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
6. Кремень В. Г. Феномен інновації : освіта, суспільство, культура : монографія. Ін-т обдарованої дитини АПН України. Київ : *Пед. думка*, 2008. 472 с.
7. Крутий К., Гавриш Н. Новий закон України “Про освіту” : які зміни очікують на дошкілля? *Дошкільне виховання*. 2017. № 11. С. 2–6.
8. Луговий В. І. Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління). Київ : Вид-во НАДУ, 2005. 356 с.
9. Олійник В. В. Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 412 с.
10. Пісоцька Л. С. Початкові етапи зародження і становлення суспільного дошкільного виховання в Україні. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 549–553.
11. Страйгородська Л. І. Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України (2007–2014). Київ, 2016. 364 с.

References:

1. Bykov V. Yu. (2008) Modeli orhanizatsiynykh system vidkrytoyi osvity : monohrafiya. Kyiv : Atika, 684 s. [in Ukrainian].
2. Bohush A. M. Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity (nova redaktsiya). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (data zvernennia: 06.03.2019).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 06.03.2019).
4. Zakon Ukrayiny “Pro osvitu”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia: 06.03.2019).
5. Kremen' V. H. (2016) Natsional'na dopovid' pro stan i perspektivy rozvytku osvity v Ukrayini. Kyiv : *Pedahohichna dumka*, 448 s. [in Ukrainian].
6. Kremen' V. H. (2008) Fenomen innovatsiyi : osvita, suspil'stvo, kul'tura : monohrafiya. In-t obdarovanoyi dytyny APN Ukrayiny. Kyiv : *Ped. dumka*, 472 s. [in Ukrainian].
7. Krutiy K., Havrysh N. (2017) Novyy zakon Ukrayiny “Pro osvitu” : yaki zminy ochikuyut' na doshkilliya? *Doshkil'ne vykhovannya*. № 11. S. 2–6. [in Ukrainian].
8. Luhovyy V. I. (2005) Desyat' rokiv stanovlennya (dosvid doslidzhen', rozrobok i vprovadzhen' u sferi derzhavnoho upravlinnya). Kyiv : Vyd-vo NADU, 356 s. [in Ukrainian].
9. Oliynyk V. V. (2017) Kul'tura tsil'ovoho upravlinnya v natsional'niy systemi osvity: humanistychnyy kontekst. Luts'k : Vezha-Druk, 412 s. [in Ukrainian].
10. Pisots'ka L. S. (2013) Pochatkovi etapy zarodzhennya i stanovlennya suspil'noho doshkil'noho vykhovannya v Ukrayini. *Pedahohichnyy dyskurs*. Vyp. 15. S. 549–553. [in Ukrainian].
11. Strayhorods'ka L. I. (2016) Doshkil'na osvita yak skladova systemy bezperervnoyi osvity Ukrayiny (2007–2014). Kyiv, 364 s. [in Ukrainian].

Кравчинская Т. С. Развитие дошкольного образования в отечественной литературе: концептуальные основы

В статье рассмотрены концептуальные основы развития дошкольного образования в Украине на основе анализа отечественной литературы. Раскрыты приоритетные направления научных исследований дошкольного образования как первого звена непрерывного образования на протяжении жизни. Освещено реформирование дошкольного образования, обусловленное изменениями в системе и структуре общего среднего образования и закономерностью интеграции национального образования в европейское образовательное пространство. Приведены данные Государственной службы статистики Украины по развитию дошкольного образования за 25 лет независимости. В контексте внедрения образования на протяжении жизни освещено формальное образование детей раннего возраста. На основе анализа нормативных документов рассмотрены концептуальные положения государственной политики в отношении детей дошкольного возраста, выяснены условия получения дошкольного образования на современном этапе развития государства и дошкольного образования в частности.

Ключевые слова: ребенок, дошкольное образование, учреждения дошкольного образования, развитие системы дошкольного образования.

Kravchinska T. S. The development of preschool education in the domestic literature: conceptual foundations

The conceptual foundations of the development of preschool education in Ukraine on the basis of the analysis of domestic literature considered in the article. The priority directions of scientific research of preschool education as the first level of continuous education throughout life are revealed. The reform of preschool education, which is conditioned by changes in the system and structure of a secondary education and the regularity of the integration of national education into the European educational space, is covered. The data of the State Statistics Service of Ukraine on the development of preschool education for 25 years of independence are given. In the context of the introduction of education throughout life, the formal education of young children is covered. On the basis of the analysis of normative documents, the conceptual provisions of the state policy concerning preschool children are considered, the conditions for obtaining preschool education at the present stage of state development and preschool education in particular are determined.

Key words: child, preschool education, institutions of preschool education, development of the system of preschool education.

УДК 811.111'27:656.61

Кудрявцева В. Ф., Швецова І. В.

**СТРАТЕГІЯ ВИВЧЕННЯ СТАНДАРТНИХ ФРАЗ ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ
У МОРІ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

У статті розглядається стратегія викладання стандартних морських комунікаційних фраз під час морських уроків англійської мови. Проаналізовано практичний досвід викладання стандартних фраз. У дослідженні викладено список фраз, які є обов'язковими для навчання студентами. Автори пропонують логічно послідовну та методологічно обґрунтовану систему викладання морських фраз. Розглянуто типи вправ і завдань для вивчення стандартних фраз і їх послідовності в процесі навчання. Досліджено можливості систематичного вивчення стандартних фраз для спілкування на морі протягом усього курсу вивчення англійської мови на професійному рівні в морських навчальних закладах. Аналіз даних чітко вказує на те, що викладання стандартних фраз для спілкування на морі має здійснюватися на основі реальної морської практики та впровадження відповідних сучасних методів вивчення мови.

Ключові слова: морська англійська мова, стандартні фрази для спілкування у морі, ІМО, логічно побудована і методично виправдана система вправ і завдань, безпека праці на морі, вивчення стандартних фраз для спілкування на морі, впровадження відповідних сучасних методів вивчення мови, морська освіта.

У численних статтях і виступах неодноразово наголошено, що неадекватне знання морської англійської мови спричиняє значні людські і матеріальні втрати, що, насамперед, стосується моряків, для яких англійська мова не є рідною. З метою уникнення таких ситуацій Міжнародна морська організація затвердила "Стандартні фрази для спілкування у морі Міжнародної морської організації (ІМО)", які необхідно знати напам'ять без будь-яких структурно-лексичних змін і які не потребують оволодіння складними граматичними трансформаціями. Стандартні фрази морського спілкування затверджені для того, щоб "сприяти більшій безпеці судноводіння і управління судном; стандартизувати мову, що використовується для зв'язку при плаванні у морі, на підходах до порту, на водних шляхах і в гаванях, а також для внутрішнього судового спілкування на суднах з багатомовною командою; надати допомогу морським навчальним закладам у досягненні вище зазначених цілей" [6, с. 10].

Задля дотримання безпеки роботи на судні перед користувачами поставлено як мінімальну вимогу дотримуватися максимально точного відтворення стандартних фраз для спілкування у морі у відповідних ситуаціях із метою уникнення сумнівного розуміння інформації під час спілкування.

Мета статті – дослідити можливості системного підходу до навчання стандартних фраз для спілкування у морі на комунікативних заняттях із морської англійської мови.

Конвенція ПДМВ визначає основну компетентність із морської англійської мови як уміння "користуватися Стандартними фразами для спілкування у морі і використовувати англійську мову в усній і письмовій формі". Цією ж конвенцією визначено, що здатність розуміти і використовувати стандартні фрази для спілкування у морі вимагається для сертифікації вахтових офіцерів на суднах вантажністю 500 тон і більше" [12, с. 10].

Б. Причард констатує, що численні зіткнення суден трапляються через невдалі комунікативні спроби врегулювати ситуацію, натомість використовується розмовна форма спілкування по УКВ замість стандартизованої або відсутність відповідей на виклики. Визначаючи стандартні фрази для спілкування у морі як необхідну стандартизовану форму морського спілкування і як обов'язкову частину навчальних програм із морської англійської мови, дослідник вважає, що другий аспект взагалі нехтується як другорядний [11, с. 5].

Продовженням цієї думки є один із висновків проектного дослідження стосовно мовних бар'єрів і непорозумінь у спілкуванні між суднами, зі службою руху суден (VTS) і т.п., що необхідно активізувати зусилля, щоб використання стандартних фраз стало частиною морської освіти [13, с. 61].